

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 23 Mayıs, 1929

Sayı: 130

Bayram günleri, dünyanın bin bir türlü işleri arasında bunalan ruhların dinlendiği, sükûna kavuştuğu zamanlardır. Bayramın çocukların günü olduğunu söylerler, bu doğrudur, fakat şunu da ilâve etmek şartile: bayram günleri bütün insanların çocuklar kadar saf ve endişesiz oldukları günlerdir. Biz muhterem okuyucularımızı kutluluyor ve önümüzdeki bir çok senelerin bütün vatandaşlarımıza saadetler getimesini dileyoruz.
— HAYAT —

KURBAN

Bu hafta İslâm âleminin her tarafında milyonlarca kurban kesilecek. Milyonlarca dindar, Allahın emrine inkiyat ederek, ahiret selâmetini kazanmağa çalışacaklar. Müslümanların senenin bu haftasında semaya yükselttikleri ümit bakışını diğer dinlerden olanlar başka fırsatlarda tevcih ederler. Zira basit olsun, mütekâmil olsun diğer dinlerde de kurban etmek adettir. Hatta bazan, İlâh payesinde görülen nebat veya hayvan bizzat kurban edilir. Totem olan cinsin bereketinin temini, avda, harpte muvaffakiyet talebi, cemaat içine sokulan yeni bir uzvun taktisi kurban ile beraber olur. Ziraî faaliyetlerin başlangıcında ve sonunda zebihalar takdimi gene şarttır. Bu

şekilde kurban ayinleri mevsimden mevsime vukubulur ve içtimaî hayatın mühim safhalarının iptida ve intihasını işaret eder.

Bütün bir kavmin topuna şamil dinlere yükseldikmi, mevsimden mevsime ve ziraat ameliyelerine merbut olarak yapılan ayinler, kavmin ilahları şerefine daha fazla ihtişam ve servet kazanıyor. Adî ve fevkalâde fırsatlarda, bu ilahların himayesini elde etmek için pek çok kurban taktim olunuyor. Yalnız alemşumul dinlerde, bilhassa İslâm'da, ferdin ahiretteki selâmeti düşüncesi dinî şuurun ilk safını kaplamış olduğundan kurban men-sekinin içtimaî mahiyeti daha az göze çarpar.

Bu takdimlerden gaye ne? Bazı cemiyetlerde hemcinsin yenilmesine kadar varmış olan bu külfetleri ve ayinleri insan neden ihtiyar ediyor? İlk nazarda ve basit bir mantıka tabi olarak şu cevabı vermek mümkündür: insanlar bu fedakârlıklara katlanıyorlar, çünkü, karşılık olarak bir menfaat ummaktadırlar. Bazan tahtında kalarak, tabii bir ölümle, ihtiyarlığından dolayı hükümdar ölürse kavmin başına musibet geleceğine inanılır, buna mahal vermemek için hükümdar tebası tarafından katlolunur. Bazan kral, kavminin ve kendinin selâmeti için pek aziz bir vücudu, oğlunu kurban etmek lâzım geldiğine inanır: «Garbî Asyadaki Samî kavimlerde, umumî bir tehlike oldumu, kral, kavmin menfaatını temin için

Tarihî Maddecilik

Fikir hayatımızda maddecilik, mütareke senelerinde, tam manasile bir cemiyet nazariyesi şeklini aldı, bunun sebeplerini geçen makalemizde kaydetmiştik. İctimaiyatcılığın tesiri altında kuvvetle hakim bir spiritüalizmin mukabili olan içtimai maddecilik, Avrupadaki mümasil telâkkiler arasında, kendisine gıda verecek en kuvvetli bir nümune olarak «Marxisme»i intihap etti.

Vakıa içtimai maddecilik (matérialisme sociologique), Avrupanın zengin ve kuvvetli fikir cereyanları arasında yalnız Marxisme'de değil, belki başka daha bir çok içtimaiyat mekteplerinde müşahade edilebilir; fakat bütün bunlardan hiç şüphesiz, en sağlam esaslara ve bilhassa en geniş ve doğurucu bir bünyeye malik olan, «tarihî maddecilik - matérialisme historique» dır. Bu cihetten denebilir ki, garbın spiritüalist cemiyet telâkkileri arasında en mükemmel sistemi (Durkheim)-den maddeci sistemi de (Marx)-ten alabilmiş olmamız, türk fikir hayatı için, bu mevzular hakkında bu gün zihni mesaimize daha fazla sarahat, vuzuh ve kudret temin edici bir vakıa olmuştur.

Bu mutalâamızın doğruluğunu tahkik edebilmek için, Ziya'dan evvel tabiiyatçı (uzviyetçi) ve fizikçi maddecilik ile, (Le Play) mektebinin coğrafıyacı maddeciliğini hatırlamak ve bunların felsefî birer telâkki olmak hay-siyetile darlığını düşünmek lâzımdır.

Tarihî maddecilik, ilk dafa esash surette mütareke senele-

rinde Avrupadan dönmüş genç bir zümrenin imanla sarıldığı bir kanaat halinde ortaya çıkmıştı: muhtelif tahsil seviyesine ve muhtelif mesleklere mensup olan bu gençler, harp sonunda mahsur kaldıkları Almanyada (Spartakist) ihtilâllerini görmüşler ve yaşamışlardı. Bu canlı tecrübelerin, hayat ve istikbal iddialarile dolu olan genç ruh-larda uyandırabileceği bütün hususiyetler, «Kurtuluş» ve daha sonraları neşredilen «Aydınlık» sahifelerinde görülür: «sectaire» denecek kadar dogmatik, acül ve ihtiyatsız hükümler, mebdeleri ve neticeleri mahalli hayat parçalarına ve ihtiyaçlarına çok dafa lâkayt tetkikler ve mutalâalar. Bu bir başlangıçtı; ve her başlangıç gibi, kökleşmeden evvel ve kökleşebilmek için sayısız (exotique) renkler ve çizgiler içinde gözükmek mecburiyetinde idi: baştan başa yepyeni bir «terminologie» istilâh listesi, adeta ismi işidilmiş yeni bir ilmin mevcudiyeti vehmini verecek kadar garip tesir yapıyordu.

Fakat nakadar teessüf edilmeğe değer ki, bu ilk hararetili fikri faaliyet, kısa bir zaman içinde kendisini sür'atle inhilâl ettirecek bir sahaya çevrildi: siyasî iştiaklar, maksatlar ve siyasî teşkilât havesleri arasında kayboldu. Vakıa başlangıç, bu neticeyi zaten ihtiva ediyordu: İman şekline girmiş fikirler, inkişaf ettirilmek ihtiyacından mahrum ve çok dafa fazla fiile geçmeğe meyyal oluyorlar. Bir

siyasî fırkanın programını dolduracak kadar mütenevvi şekilde serpiştirilmiş bilgiler, zihindeki şahsiyetlerini muhafaza edebilmek için, tahlilin ve tenkidin ateşinden geçmeğe razı olmazlar.

İşte burada ancak fikrî ve felsefî kıymetlerine işaret etmek istediğimiz tarihî maddecilik, bizde bu şartlar içinde gözünü açmış bulunuyor.

Bu makalelerimizi baştan takip etmiş olanlar bilirler ki, tahliline giriştiğimiz bütün düşünce sistemlerini en geniş ve mutlak şekillerle değil, ancak umumî fikir hayatımızın içindeki vaki ve ya muhtemel tesirleri noktasından mutalâa etmekteyiz; aynı zamanda her bir sisteme ait şahsî kanaatlerimizi, tahlilimizle karıştırmaktan da çekinmekteyiz; çünkü birer vakıa olmak üzere tespit etmek istediğimiz muhtelif ve zıt telâkki tarzlarını etraflı surette ancak böylece kavramak mümkün olabileceğini zannediyoruz. Tarihî maddecilikten bahsederken, bu usulümüzü terketmek mecburiyetinde olduğumuz takdir edilir.

Tarihî maddeciliğin, bizde sür'atle bir siyaset aleti, bir fırka ideolojisi haline inkılâp ediverdiğini ve bundan dolayı siyasî tesirlerin altında, etrafında kuvvetli bir cereyan uyandırma-dan kaybolduğunu söylerken, bununla ehemmiyetini inkâr etmek ve yahut üzerinde durmağa ihtiyaç hissetmemek fikrinde değiliz. Bilâkis böyle bir vaziyet, fikir hayatımıza karşı haksız ve

tarafgir olarak bakmak olur. Vakıa tarihî maddecilik, mevsimsiz ve mevzusuz bir kommünizme dönünce, tabiatile üzerinde münevverlerin sırf nazari ve felsefi bir surette olsun durmasına imkân vermeyen bir hâl almış oldu; fakat buua rağmen, kim iddia edebilir ki, başlangıçta ve belki de halâ bugün taraftarlarının vuzuhla tanıyamadıkları esasî hareket noktaları ve felsefi unsurları itibarile, tarihî maddecilik, az çok gayri meş'ur bir hâlde fikirlerimiz üzerinde müessir olmuyor? İzzet ve Şekip beylerin düşünüş tarzlarından bahsederken İzzet beyin tarihî maddecilikle zihninde çok kuvvetli bir mücadeleye giriştiğini Şekip beyin ise çok serbest bir surette iktisadî izah motiflerinden istifade ettiğini kaydetmiştik; bu iki vaziyetten her biri, bugünün en çok ümit bağladığımız mütefekkirler arasında tarihî maddeciliğin unutulmak şöyle dursun, lâkaytlikle bile karşılanmadığını göstermez mi? Hele bunu genç nesil üzerindeki dağınık, müphem ve fakat oldukça sarî tesirleri noktasından mutalâa edecek olursak, itiraf etmeğe mecbur kalırız ki, pragmatizm hakkında düşündüğümüz gibi, tarihî maddeciliği de memleketimizin tefekkür havası içine dağılmış olarak tasvir etmek, bir hakikattir.

*
**

Tarihî maddeciliğin en mühim hareket noktalarından biri, hiç şüphesiz, iktisadî muharrikler (mobiles économiques) hakkındaki fikirdir. Bunlar, bütün küllile bir insanı (homme total) olduğu gibi, bir cemiyet hayatını da izah edebilecek yegâne şeni unsurlardır. Bu suretle en geniş manasile «içtimai», «iktisadî» den başka bir şey değil; yahut daha doğ-

rusu en son tahlilde «iktisadî»ye irca olunabilir ve olunmalıdır.

«İktisadî muharrikler» fikri, tarih ve cemiyet vakıaları için umumî cazibe kanunu mahiyetindedir: cemiyetin esaslı ve yaratıcı olan alt-bünyesi (infrastructure) bu iktisadî nizamata tabi olduğu gibi, üst-bünye (superstructure) de, bilvasıta ve gizli olarak, aynı kanunun tesiri altına tahavvül safhaları yaşar. Bu suretle bütün manevî âlem, yani içtimaiyatın «kıymetler» âlemi, bir tabi-hadiseler yekûnundan ibaret olur.

Cemiyet hayatını sadece fikrî veya manevî unsurlarla izah etmeğe alışkın olan felsefe sistemleri için, kolayca kavranabilecek ve ısınabilecek bir (thése) değildir; hele bu fikirler, bizzat marxistlerin tabirini kullanmak için sınıf temayüllerinin önünde yürürse, spiritüalistlerin gözünde büsbütün vahim bir şekle girer.

Avrupanın resmî ilim mahfellerinde marxismın uzun zaman maruz kaldığı mukavemetleri ancak bu sebeple izah etmek mümkündür. Buna mukabil, bu cemiyet telâkkisi, bizim memleketimizde hiçte o kadar muannit bir mukavemetle karşılaşmadı; bunu tahkik edebilmek için, mütarekeden beri gazete ve mecmua sütunlarında neşrolunan yazılardan risalelere varıncaya kadar bu mevzu hakkında esaslı bir mukabil müdafaa tezi ortaya konmadığını kaydetmek kâfidir, zannederiz. Vakıa tarihî maddeciliğin siyasî cephesine taallûk eden taşkın ve maksatlı yazıların, bazı münevverlerimizde uyandırdığı infiallere dair misaller bulmak mümkündür; fakat bu tezahürler, bir fikir mücadelesi olmaktan ziyade, iki tefekkür tarzı arasındaki ihtilâf noktalarının çarpıştırılmasından daha

fazla, umumî memleket meseleleri etrafında duyulan hassasiyetler şeklindedir. Burada işaret etmek istediğim ruhî halete eyi bir misâl vermiş olmak için, bir zamanlar (Aydınlık) sayfalarındaki neşriyata karşı, meselâ Şekip beyin bir mukabelesinden şu fikrayı çıkarıyorum: «Gafil çocuk; şeytan yoktur. Sizin şeytan dediğiniz şey, ya «vicdan azabı» veya «milletin ıstırapı»dır. Onunla her vakit yaşadığınız ve yaşayınca da mustarip olduğunuz için onu tel'in etmişsiniz; halbuki o, her dakika vardır ve olacaktır. Yalnız şekli, kalıbı değişir; fakat asil daima birdir.»

Tarihî maddeciliğin ihtiva ettiği felsefi prensiplerin, bu mutekabil ruhî haletler karşısında, çok defa sönük ve talî bir vaziyette kaldıklarını inkâr etmek mümkün değildir; memleketimizde bu cemiyet telâkkisi etrafında kuvvetli, mütecessis ve hatta tenkitkâr bir edebiyat vucuda gelmemiş olması, bugünkü Avru-panın az çok bütün manevî ilim müntesipleri için müspet veya menfi bir alâka uyandıran bu fikirleri daha sarahatle anlamış olmağımıza mani olmuştur, Eyice hazmedilmemiş ve mahalleştirilmemiş fikirler etrafında polémique yapmak, çok dafa onların hakikî çehresini görmekten daha kolay gözükmektedir; bu vaziyet, memleketimiz için amelî kıymetlerine akıl erdirmek pek kabil olmayan ecnebî fikirlerin ecnebî damgasını muhafaza etmesinde mes'ul olanların eseridir.

MEHMET SERVET

